

61. Keleti Ferenc nagykövet jelentése a Bolyai egyetemen készült 1955-ös memorandummal kapcsolatban. Bukarest, 1956. október 5.

SZIGORÚAN TITKOS!

327/szig.titk.-1956.

Előadó: Juhász nagyköv. tanácsos

Azok az események, melyek a Bolyai Egyetem pártalapszervezetében, valamint a Kolozsvári Írószövetségi Fiók alapszervezetének ülésén lejátszódtak, vezettek el voltaképpen egy olyan ankét megtartásához, melynek eredménye „a kolozsvári tartományi pártszervezet memorandum”¹ néven ismert. E memorandum története információink szerint a következő: a kolozsvári párttartományi szervezet megbízásából három magyar ember referátumot készített egy ankét számára. Ebben a referátumban a romániai magyarság sérelmeit tárták fel és foglalták össze. Mivel a referátumon több magyar aláírása is szerepelt, kapta a memorandum nevet. A kolozsvári párttartomány ezt a memorandumot felküldte a Központi Vezetőségnek, de nem említette meg, hogy ő hívta össze az ankétot, valamint ő adott megbízást a memorandum megírására is. A Központi Vezetőségben a memorandumot pártellenes akciónak nyilvánították, egy kicsit olyanformán, mint nálunk az Írószövetségben megtörtént aláírásgyűjtést. A továbbiakban a KV kitarzott amellelt, hogy a memorandum ellenséges cselekedet. A Bolyai Egyetemen, valamint a Kolozsvári Írószövetség Fiók Alapszervezetében történt események után a memorandum tartalma fentről energikus intézkedéseket váltottak ki. Éppen ezért szeptember utolsó napjaiban bizottság szállt ki Kolozsvárra a következő tagokkal: Miron Constantinescu, Fazekas János, Pavel Țugui, [*Iosif*] Ardeleanu (sajtó-főigazgatóság vezetője), Bihari (a KV agit-prop. osztályán a kiadási ügyek vezetője), Után Tiberiu, a KV aktivistája, továbbá a Művelődésügyi Minisztérium, Tanügyi Minisztérium és Pénzügyminisztérium képviselői. Robotos Imre elvtársat is meghívták, de ő „lekészt” a repülőgépről és nem vett részt a bizottság munkájában. A Bizottság Kolozsvárról kiszállt a Bolyai-egyetemre, a magyar nyelvű középiskolákba, a Magyar Színházba, s egyéb magyar intézményekbe. A látogatások kapcsán elsősorban aziránt érdeklődtek, hogy az un. memorandum adatai mennyiben felelnek meg a valóságnak. A látogatások alkalmával a Bizottság megállapította, hogy a memorandum adatai hitelesek s így a memorandum szerzői ellen emelt vádak (pártellenesség) teljesen elesnek. A Bizottság azonban sok olyan sérelmet is megállapított, amelyek a memorandumban nem szerepeltek. Általános vélemény szerint a Bizottság kiszállását a fent említett okokon kívül a Pándi-cikk² váltotta ki.

Miután a Bizottság kutató munkáját befejezte, megbeszélésre hívta össze a magyar írókat. A gyűlésen részt vettek a teljes kolozsvári és vásárhelyi író-gárda, valamint nagyszámú egyetemista. A gyűlés három nap és három éjjel tartott. Valamennyi író feliratkozott és beszélt is. Ami a felszólalások hevesységét s az elhangzott bírálatok éles hangját illeti, ez az ülés jóval

¹ Keleti Ferenc téved: valójában a Tóth Sándor-féle memorandumról volt szó. Lásd az 57. sz. dokumentumot.

² A budapesti Szabad Népből 1956. szeptember 9-én jelenik meg Pándi Pálnak a „Közös dolgainkról” című, az erdélyi magyarsággal foglalkozó cikke, amelyben a szerző az egyhónapos erdélyi körútjának tapasztalatait jegyzi le. (Pándi megismeri az 1955-ös bolyais „hangulatjelentés” anyagát is!) Bár nem hallgatja el az „eredményeket” sem, szóvá tesz néhány konkrét sérelmet, problémát is. Mivel a „kényes kérdésekről” is ír (ezzel pedig közvetve bár, de burkoltan bírálja a román pártvezetés magyarságpolitikáját), a bukaresti pártvezetés tiltakozik a magyar pártvezetésnél, mert a cikk hangnemet helytelennek tartják, ráadásul szerintük egyes kitételei beavatkozást jelentenek a román belügyekbe, sőt a kezdő mondatok a revizionizmust is jelzik egyben. (A lapszámot Romániában kivonják a forgalomból.)

erősebb volt, mint az értekezlet, amelyet az Írókongresszus előtt tartottak a magyar írókkal Bukarestben a Központi Vezetőség épületében.

Földes László, akinek a „kikészítését” már régen elhatározták, az utolsók között iratkozott fel. Ennek ellenére elsőnek adtak szót neki, a jelenlevő írók szerint provokatív szempontból. Ekkor felállt Csehi Gyula és kijelentette, hogy ez nem demokratikus eljárás és kéri a feliratkozási sorrend tiszteletben tartását. Ez már annak a jele, hogy a magyar írók közt egy-kettő kivételével kialakult az egységfront s képesek megvédeni egymást.

Elsőnek – akárcsak Bukarestben – Szilágyi András szólalt fel. Ez a felszólalás rányomta a bélyegét az egész ülés lefolyására. Szilágyi általában a súlyos gazdasági helyzetről beszélt igen vehemens hangon. Ami pedig a magyar sajtót és irodalmat illeti, kijelentette, hogy a romániai magyarság érdeklődéssel és szeretettel olvassa az odaáti irodalmat, figyeli a magyarországi eseményeket, mivel azokat saját gondjaihoz közelállónak tartja. Szilágyi megemlítette, hogy ami a magyar nép magatartását illeti, amely bizonyos vezetők leváltására vezetett, az szintén közlekedni érdekel bennünket. Ezután sorrendben felszólaltak Asztalos István, aki igen hevesen bírálta a jelenlegi falupolitikát, Nagy István, aki a munkásosztály nyomoráról, tanügyi kérdésekről beszélt, Csehi Gyula, aki a Bolyai Egyetem helyzetéről s egyéb sérelmekről beszélt stb. Ezen az ülésen általában részleteiben kerültek megtárgyalásra a romániai magyarság sérelmei. Szabédi László például kijelentette, hogy tekintettel arra, miszerint Miron Constantinescu már a múltban egyes kijelentéseit eltorzította, felszólalását írásban adja be. A végkövetkeztetéseket Miron Constantinescu vonta le. Felszólalásából látszott, hogy a Földes ügyet egyelőre elejtették, ellenben Csehi ellen fokozták a tüzet. Szabédi írásban beadott felszólalását Miron Constantinescu aprólékosan elemezte. Adott pillanatban Szabédi dühösen felugrott s azt kiabálta, nem igaz, amit mond, én ilyet nem állítottam. Erre a terem Szabédi mellett zúgni kezdett s Miron Constantinescu kénytelen volt félretenni Szabédi felszólalását. Az ülés légköre ismételtelen azt mutatta, hogy ma már kialakult a teljes értelmiségi arcvonal s ennek erejére jellemző, hogy folyamatosan vissza tudják verni a meg-megújuló provokációkat. Ezek a provokációk a régi módszer szerint abban álltak, hogy egyes felszólalásokat hirtelen kérdések bevetésével akartak megzavarni. Egy ilyen alkalommal állott fel Csehi Gyula s a következőket mondotta: „Kérjük az elvtársakat, ne szakítsanak félbe bennünket, mert megzavarodunk s esetleg félni is kezdünk s így aztán az elvtársak nem fogják megtudni mindazt, amire kíváncsiak.” Erre a félbeszakítások elmaradtak.

Az ülés eredményeképpen a romániai magyarság a többi között a következőket érte el: a Művelődési Minisztériumban magyar miniszterhelyettest neveznek ki, a Tanügyi Minisztériumban magyar főigazgatóságot állítanak fel³, a megszüntetett magyar nyelvű Agronómiai és Pedagógiai Főiskolát visszaállítják, a magyar középiskolákból helyhiány ürügye miatt elutasított diákok felvételét elintézik, a Bolyai-egyetem korszerű felszerelését elintézik, ugyanis a Bizottság véleménye az volt, hogy ennek az egyetemnek a felszerelése több területen egy közepes középiskola színvonalát sem éri el, elérték továbbá a Kolozsvári Magyar Színház kibővítését, a Korunk folyóirat megindítását stb. Meg kell jegyezni, hogy az említett intézkedések közül egyesekről már beszéltek előzőleg is, de éppen az a veszély állott fenn, hogy Pándi cikke és egyéb események miatt ezek teljesítésére nem került sor.

Érdekes jelenség volt még az ülésen az, hogy Balogh Edgár visszautasította a Pándi-féle cikket azzal, hogy a magunk dolgait saját pártunk segítségével magunk fogjuk elintézni. Felszólalását még ketten támogatták. Az a vélemény, hogy Miron Constantinescu-féle bizott-

3 1956 novemberében Bányai Lászlót nevezték ki az oktatásügyi miniszter helyettesének, 1957-től feladatköre a két évig működő nemzetiségi vezérigazgatóság vezetése volt.

ság ezt a körülményt fel fogja használni, hogy három magyar értelmiségi ilyen hangnemben beszélt a Pándi-cikkről. A magyar íróknak egymás között az a véleménye, hogy ez a felszólalás mindössze taktikai fogás volt abból a célból, hogy a Pándi-cikk vonalán provokáció ne érhesse a magyar írók kialakult frontját. Ez azért is valószínű, mert Balogh Edgár és az írók általában egyetértettek a cikkel.

*Keleti Ferenc
nagykövet*

MOL, külügyminisztériumi TÜK-iratok Románia, XIX-J-1-j, 26. doboz, 27/a csomó, 007587/1956 és 007588/1956. sz., sokszorosított gépiratok.